

студентка, Тюннікова К. В., ас.

Квачан О. С.

*Державний вищий навчальний заклад Українська академія
банківської справи Національного банку України*

Порівняльна характеристика категорії «власний капітал» за національними та міжнародними стандартами бухгалтерського обліку

Анотація. В статті розглянуто визначення категорії «власний капітал», її складові та основні характеристики за вітчизняними та міжнародними стандартами.

Ключові слова: власний капітал, оптимізація структури власного капіталу, рентабельність власного капіталу, звіт про власний капітал

Постанова проблеми. В умовах ринкової економіки в Україні процеси, що пов'язані з вдосконаленням системи управління капіталом підприємства, зокрема його формуванням, використанням та узгодженістю з міжнародними стандартами бухгалтерського обліку, набувають особливого значення, оскільки створення, розвиток та належний облік необхідної фінансово-ресурсної бази є важливою умовою сталого економічного зростання. Особливу увагу слід приділити такій її складовій як власний капітал, адже саме від ефективності управління ним залежить прибутковість діяльності підприємства - як основна ціль його існування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування і використання власного капіталу приділяють значну увагу як зарубіжні, так і вітчизняні вчені, зокрема: Брейлі Р., Брігхем Ю., Скотт М., Бланк І. О., Крамаренко Г. А., Петруні Ю. Є., Поддерьогін А. М., Герасименко Р. та інші.

Мета статті. розглянути визначення категорії «власний капітал», її складових та основних характеристик за вітчизняними та міжнародними стандартами, провести їх порівняльний аналіз та намітити можливі шляхи наближення.

Виклад основного матеріалу.

Власний капітал - частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань. Нажаль в міжнародних стандартах не подано

визначення власного капіталу. Еквівалентом терміну «власний капітал» є термін «чисті активи».

Якщо в українському законодавстві власний капітал регулюється П(С)БО 5 «Звіт про власний капітал» та Законом України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 року із змінами та доповненнями, то в міжнародних стандартах практика обліку власного капіталу широко варіюється. В переліку міжнародних стандартів відсутній стандарт, що регламентує порядок обліку власного капіталу. Хоча в міжнародних стандартах можна знайти: визначення власного капіталу (Концептуальні основи), вимоги до розкриття інформації у звітності (МСФЗ № 1), правило класифікації фінансових інструментів, які мають характеристики як капіталу, так і характеристики зобов'язань (МСФЗ № 39), і деякі рекомендації щодо відображення дивідендів (МСФЗ 10), власних викуплених акцій (Інтерпретація № 16) та витрат, пов'язаних з випуском акцій (Інтерпретація № 17).

У національних та міжнародних стандартах обліку власний капітал зазначається як один з основних елементів фінансової звітності. Величина та структура власного капіталу мають принципове значення для управлінського персоналу та користувачів фінансової звітності.

Інформація про зміни у власному капіталі за міжнародними стандартами розкривається в спеціальній формі звітності - звіті про зміни у власному капіталі, а за національними - у звіті про власний капітал.

Американські стандарти містять детальні вимоги, щодо обліку випуску акцій (в тому числі за передплатою), додаткового капіталу, безоплатно отриманого капіталу, накопиченого нерозподіленого прибутку, виплати різного виду дивідендів, операцій з власними викупленими акціями, опціонів на акції та ін.

У світовій практиці власний капітал підприємства за часом та джерелами утворення може бути розділений на дві складові (рис. 1):

- 1) вкладений (інвестований) капітал;
- 2) зароблений капітал:
 - доходи і витрати, що відносяться безпосередньо на капітал,
 - накопичений нерозподілений чистий прибуток,
 - резерви, створені з чистого прибутку.

Вкладений капітал являє собою величину коштів, внесених власниками при організації підприємства. Величина вкладеного капіталу може змінюватися тільки за рахунок додаткових інвестицій або вилучень коштів власників.

Зароблений капітал являє собою величину коштів, зароблених власниками і реінвестованих у діяльність підприємства (частина зароблених коштів може вилучатися власниками, наприклад, у вигляді дивідендів). Ця величина показує, наскільки збільшилися чисті активи підприємства в результаті діяльності підприємства за весь час його існування.

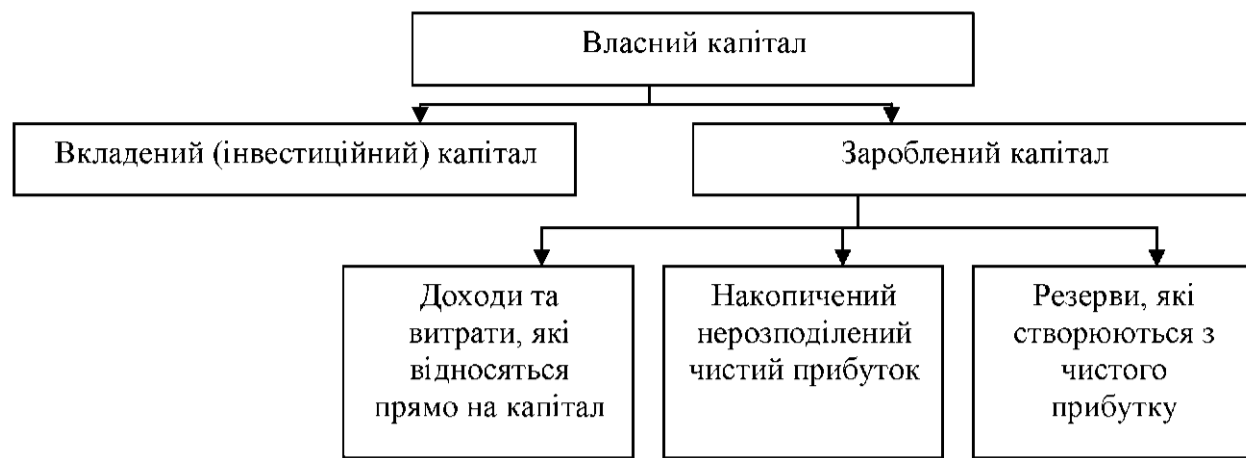

Рисунок 1 – Складові власного капіталу за міжнародними стандартами

Найбільш зацікавленими особами у повній інформації про капітал є акціонери, які купують акції підприємства на ринку. Тому поняття власного капіталу в міжнародній практиці розглядається в основному стосовно акціонерних компаній.

Вкладений капітал акціонерної компанії, як правило, складається з двох частин:

- 1) номінальний випущений капітал, який являє собою сумарну величину номінальної (або оголошеної) вартості випущених акцій;
- 2) додатковий капітал від випуску акцій (емісійний дохід) - являє собою величину коштів, внесених акціонерами понад номінальну вартість придбаних акцій.

При відсутності номінальної вартості всі внесені кошти являють собою номінальний капітал.

Як і за вітчизняним законодавством, закордонні акціонерні компанії можуть випускати звичайні та привілейовані акції з номіналом і без.

В міжнародній практиці існує поняття «дозволені до випуску акції». Це максимальна кількість акцій, яку дозволено випустити компанії. Частка, що залишилася, після випуску акцій, називається «невипущеними акціями». Величина цих акцій має принципове значення для існуючих акціонерів компанії, оскільки відображає ступінь можливого розмивання їхніх часток.

Співвідношення складових частин вкладеного капіталу представлено на рис. 2.

Доходи і витрати, визнані безпосередньо у власному капіталі, повинні відображатися окремо в залежності від причин їх виникнення, наприклад, від переоцінки (резерв переоцінки) основних засобів та переоцінки (нереалізовані прибутки (збитки)) довгострокових інвестицій і т.п. Такі доходи і витрати виникають не через дії компанії, а в результаті змін зовнішніх умов її функціонування. Ця особливість притаманна й національним стандартам обліку.

В міжнародній практиці доходи і витрати, що виникають у результаті поточної діяльності компанії за звітний період, спочатку відображаються у звіті про прибутки та збитки.

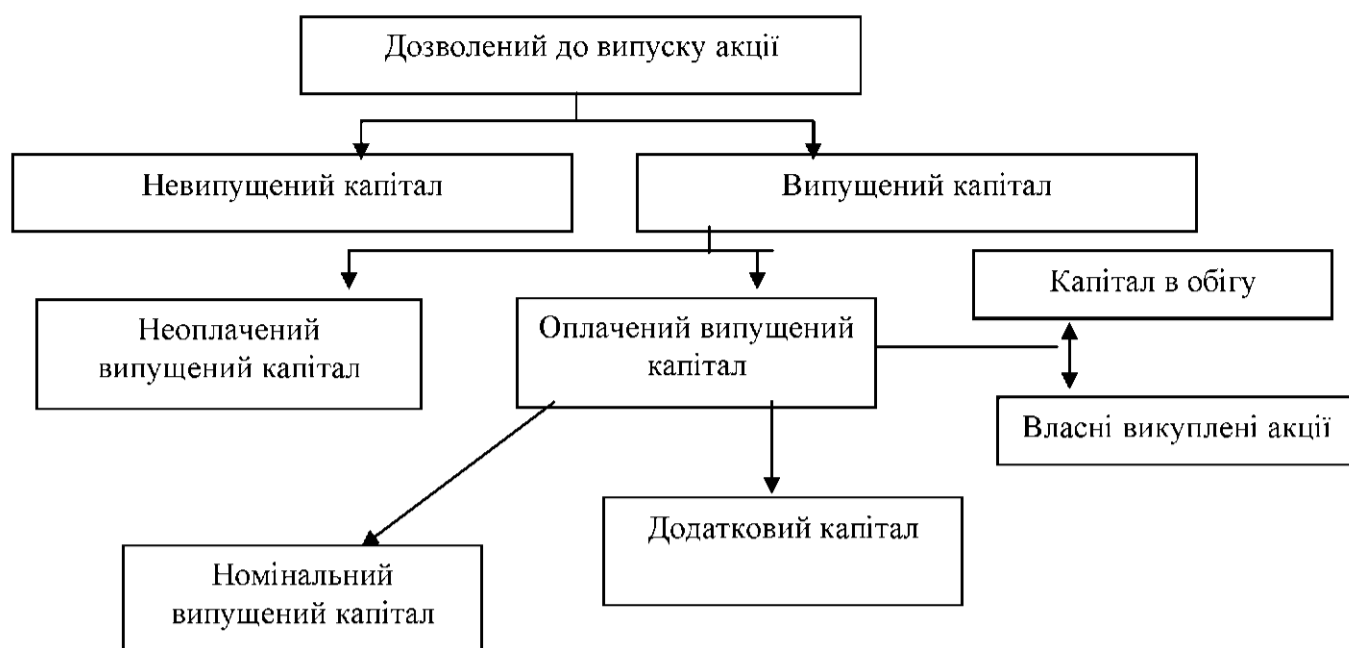

Рисунок 2 – Складові частини вкладеного капіталу акціонерного товариства

Різниця між ними являє собою чистий прибуток (збиток) за звітний період, який потім переноситься в баланс. Чистий прибуток, зароблений компанією за весь час її функціонування, формує накопичений чистий прибуток, який частково може бути розподілений між власниками, наприклад, в якості дивідендів (при прийнятті рішення про виплату дивідендів та частина накопиченого прибутку, що буде виплачений, переходить з розряду власного капіталу в розряд зобов'язань, за винятком дивідендів у вигляді власних акцій), або зарезервований на певні цілі. Частина, що залишилася, на використання якої немає ніяких обмежень, являє собою накопичений нерозподілений чистий прибуток.

Таким чином, доходи і витрати, визнані спочатку в звіті про прибутки та збитки, будуть відображені в балансі у складі власного капіталу як накопичений нерозподілений чистий прибуток і резерви (рис. 3).

Накопичений нерозподілений чистий прибуток являє собою величину заробленого капіталу, яка може бути розподілена між власниками.

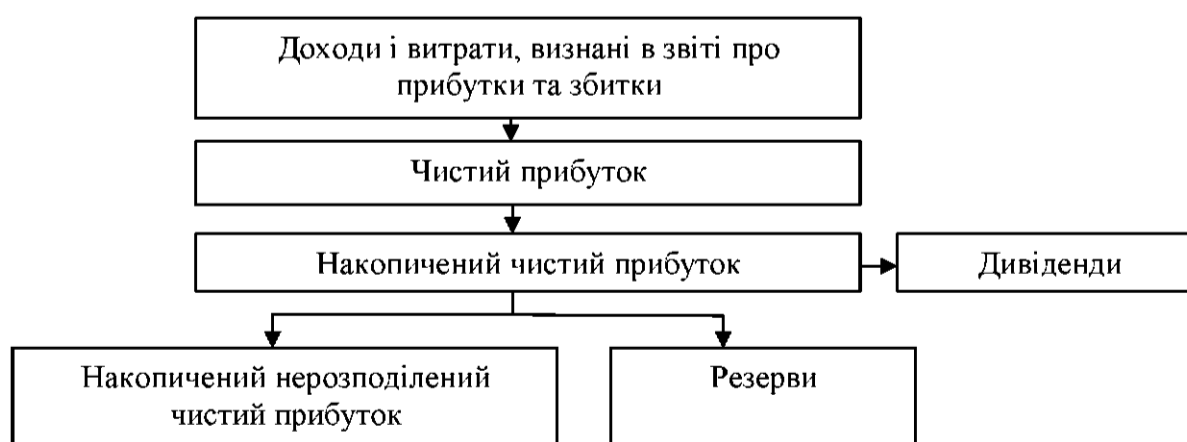

Рисунок 3 – Напрямки відображення доходів і витрат, визнаних у звіті про прибутки та збитки

Резерви, утворювані з чистого прибутку, являють собою частину накопиченого чистого прибутку компанії, зарезервованої на певні цілі. Створення таких резервів може бути обумовлено вимогами законодавства (наприклад, обов'язкові резерви) або ж цілями і завданнями самої компанії (наприклад, резервування на розширення виробництва). Відзначимо, що за рахунок таких резервів не можуть бути списані ніякі витрати. Їх

створення, як правило, інформує власників про обмеження на виплату дивідендів, накладених на нерозподілений прибуток. Коли цілі, для яких створювався резерв, виконані, величина резерву знову приєднується до накопиченого нерозподіленого чистого прибутку.

У результаті зароблений капітал компанії складається з двох основних частин:

- 1) доходи і витрати, що відносяться безпосередньо на капітал;
- 2) доходи і витрати, що відображаються спочатку в звіті про прибутки та збитки:
 - накопичений нерозподілений чистий прибуток;
 - резерви, створювані з чистого прибутку.

Якщо результатом діяльності компанії є збиток, то він зменшує накопичений нерозподілений чистий прибуток, а при його відсутності - відбивається з мінусом в розділі власного капіталу в балансі.

Всі зміни у величині та структурі власного капіталу за звітний період відображаються в спеціальному звіті про зміни у власному капіталі (Statement of changes in shareholders' equity), який є важливою частиною фінансової звітності компаній.

У вітчизняній практиці власний капітал відображається в балансі та в звіті про власний капітал. Баланс містить такі статті власного капіталу (рис. 4):

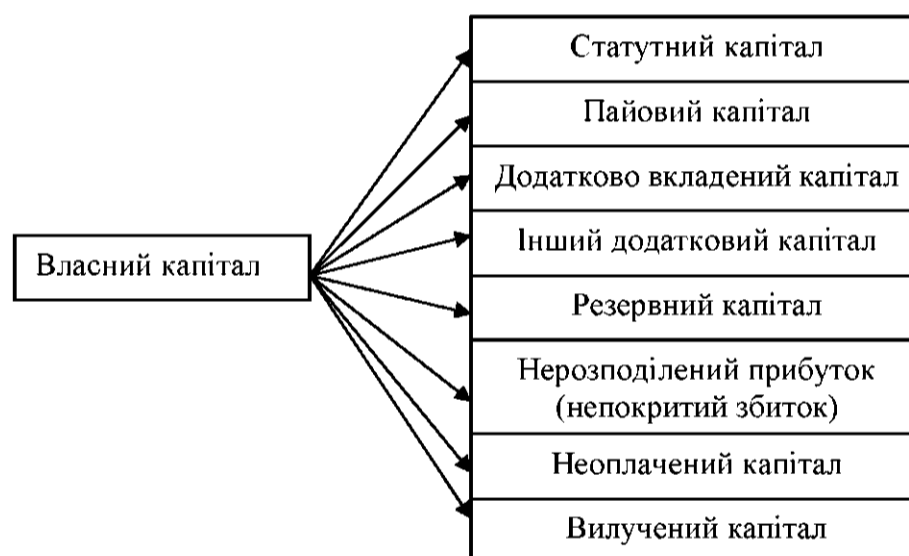

Рисунок 4 – Склад власного капіталу в балансі за національними стандартами

1. 1. Статутний капітал - наводиться зафіксована в установчих документах загальна вартість активів, які є внеском власників (учасників) до капіталу підприємства. Законом України «Про акціонерні товариства» із змінами та доповненнями визначено мінімальні розміри статутного капіталу для ряду підприємств (зокрема для акціонерних товариств, товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю).

2. 2. Пайовий капітал - наводиться сума пайових внесків членів спілок та інших підприємств, що передбачена установчими документами.

3. 3. Додатковий вкладений капітал - акціонерні товариства показують суму, на яку вартість реалізації випущених акцій перевищує їхню номінальну вартість. Інші підприємства відображають у цій статті суму капіталу, який вкладено засновниками понад статутний капітал.

4. 4. Інший додатковий капітал - відображаються сума дооцінки необоротних активів, вартість необоротних активів, безкоштовно отриманих підприємством від інших юридичних або фізичних осіб, та інші види додаткового капіталу.

5. 5. Резервний капітал - наводиться сума резервів, створених, відповідно до чинного законодавства або установчих документів, за рахунок нерозподіленого прибутку підприємства.

6. 6. Нерозподілений прибуток (непокритий збиток) - відображається або сума нерозподіленого прибутку, або сума непокритого збитку.

7. 7. Неоплачений капітал - відображається сума заборгованості власників (учасників) за внесками до статутного капіталу. Ця сума наводиться в дужках і вираховується при визначенні підсумку власного капіталу.

8. 8. Вилучений капітал - господарські товариства відображають фактичну собівартість акцій власної емісії або часток, викуплених товариством у його учасників, державні (казенні) та комунальні підприємства

Звіт про власний капітал відображає:

- - статутний (пайовий капітал);
- - додатковий капітал;
- - нерозподілений прибуток.

Крім того, у звіті про власний капітал відображають операції, які відбулися у звітному періоді в складі неоплаченого та вилученого капіталів.

Умовно звіт про власний капітал можна поділити на шість розділів:

- 1) 1) Коригування залишків власного капіталу на початок року;
- 2) 2) Переоцінка активів;
- 3) 3) Чистий прибуток (збиток) за звітний період та його розподіл;
- 4) 4) Внески учасників;
- 5) 5) Вилучення капіталу;

б) 6) Інші зміни в капіталі.

Як і за міжнародними стандартами обліку, сума чистого прибутку за звітний період переноситься до звіту про власний капітал зі звіту про фінансові результати зі статті чистий прибуток.

Висновок. Таким чином, існують значні відмінності в складі та структурі власного капіталу за національними стандартами обліку та міжнародними стандартами. Впровадження міжнародних стандартів обліку і звітності в Україні полегшить співпрацю вітчизняних підприємств із світовими торгівельними партнерами, і цим самим надасть можливість залучити додаткові іноземні інвестиції.

Література:

1. 1. Про акціонерні товариства [Електронний ресурс] : Закон України, ВРУ, 17.09.2008 № 514-VI (із змінами та доповненнями) - Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=514-17> - Законодавство України.

2. 2. Звіт про власний капітал [Електронний ресурс] : П(С)БО 5, МФУ, 31. 03. 1999, №87 - Режим доступу : <http://buhgalter911.com/Res/PSBO/PSBO5.aspx> -Бухгалтер 911.

3. 3. Перше застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності [Електронний ресурс] : МСФЗ 1 - Режим доступу : <http://buhgalter911.com/Res/MSFZ/MSFZ1.pdf> - Бухгалтер 911.

4. 4. Вахрушина, М. А. Международные стандарты учета и финансовой отчетности [Текст] : уч. пособие / Под. Ред. М. А. Вахрушиной. - М. Вузовский учебник, 2005. - 320 с. - ISBN 5-9558-0026-3.

Тюннікова, К.В. Порівняльна характеристика категорії «власний капітал» за національними та міжнародними стандартами бухгалтерського обліку [Текст] / К.В. Тюннікова, О.С. Квачан // *Materialy VII Miedzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji "Europejska nauka XXI powieka-2011" Volume 5. Ekonomiczne nauki : Przemysl. Nauka i studia.* - С. 48-54.